

Doc. Dr. phil. Josef Vojvodík, M.A.
Ústav české literatury a literární vědy FF UK
nám. Jana Palacha 2
116 38 Praha 1

Posudek na diplomovou práci Terezy F i l i n o v é
Mezi snem, hrou a skutečností: Román Alfreda Kubina
„Die andere Seite“ a kulturně-historický kontext jeho překladu

Předmět a cíl své diplomové práce formuluje Tereza Filinová v *Úvodu* jasně a pregnantně jako osvětlení a zhodnocení kulturně-historických aspektů českého překladu Kubinova románu *Die andere Seite* se zvláštním zřetelem ke kontextu českého poválečného surrealismu (především skupiny Ra), ale také k intermediálním aspektům Kubinova románu a k psychologii snu a snění, zejména ve 30. - 40. letech 20. století.

Recepčně-estetické zaměření práce je kombinováno s komparativním přístupem a s reflexí vztahu mezi textem a obrazem (3 kap.). Kombinace těchto tří metodologických přístupů patří k přednostem celé práce.

Její výchozí otázkou je, proč byl Kubinův román z roku 1909 přeložen do češtiny Ludvíkem Kunderou až v roce 1947: Kubin byl v českém uměleckém prostředí znám a sám se o české moderní umění zajímal a byl o něm dobře informován. Jeho román nevyšel však v českém překladu ani ve třicátých letech, v době působení surrealistické skupiny a zájmu o surrealismus, ačkoliv právě v té době byl Kubin francouzskými surrealisty recipován jako jeden z předchůdců surrealismu. Ve snaze odpovědět na tuto otázku, zabývá se autorka nejdříve základními rysy surrealismu, především surrealistickým zkoumáním snu a snového života. Zde věnuje autorka pozornost nejen Freudově psychoanalytické teorii snu, ale také problematice tzv. lucidních (nebo bdělých) snů, které zaujímají důležitou pozici nejen v Kubinově umění, ale také v českém surrealismu (zvláště u Jindřicha Štyrského). Z této perspektivy se sen a snění jeví mnohem spíše jako specifická forma prožívání světa, než jako kompenzace a uspokojení do podvědomí „vytěsněných“ přání (sexuální povahy). Autorka si v této souvislosti - ve **velmi zdařilé** rekonstrukci (kap. 4.2 *Román jako diagnóza*) - podrobně všimá rovněž v českém kontextu neznámé, ale i dnes pozoruhodné psychologické interpretace Kubinových fantastických představ, rozvíjených také v *Die andere Seite*, jejímž autorem je psychiatr Walter Winkler, stoupenec Kretschmerovy konstituční psychologie. Winklerova studie *Das Oneiroid. Zur Psychose Alfred Kubins* (1948) byla ve své době zajímavým, ne psychoanalytickým pokusem o interpretaci Kubinových představ jako zvláštní formy snu podobných halucinatorních stavů.

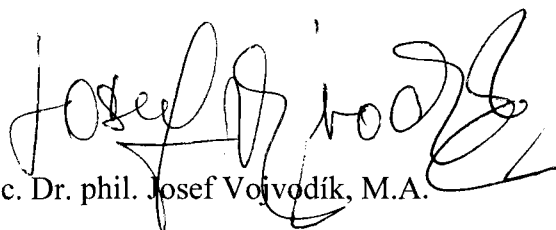
V návaznosti na kapitulu o problematice snu v surrealismu se autorka zabývá také teorií „vnitřního modelu“, kterou Karel Teige rozvíjel v alianci s pojmem *poiesis* od počátku čtyřicátých let 20. století jako základní myšlenku tzv. imaginativního malířství. Právě k tomuto proudu „fantazijního umění“ řadí Teige také Alfreda Kubina. Tato okolnost má pro recepčně-estetický horizont českého překladu Kubinova románu podstatný význam. Byl to právě Karel Teige, který v roce 1944 upozornil Ludvíka Kunderu na *Die andere Seite*. Byla to doba, kdy se Teige intenzivně zabýval tzv. fantastickým uměním od pozdního středověku, přes manýrismus a baroko, až k symbolistické moderně, a kdy nově domýšlel, jinak a jiným způsobem, než jak tomu bylo (pod vlivem strukturální sémiotiky) ve 30. letech, svoji koncepci „vnitřního modelu“ jako výrazu archaicko-mytických struktur lidského „psychismu“, jímž promlouvají skryté iracionální síly nevědomí. Není náhodné, že právě v této souvislosti, se znovuoživením zájmu o fantastiku v moderně, věnuje Teige pozornost také dílu Alfreda Kubina jako jednomu z jejích velkých tvůrců. Těmito okolnostmi byla připravena příznivá půda pro recepci Kubinova románu v českém kulturním prostředí. Druhým podstatným důvodem byla patrně, jak autorka rozvádí, zkušenost s právě prožitou válečnou katastrofou, kterou se profétická apokalyptika Kubinova románu stala neobyčejně aktuální. Třeba zdůraznit, že druhá (*Surrealismus*) a třetí kapitola (*Imaginativní umění*) diplomové práce, v nichž se autorka zabývá základními pojmy umělecké teorie a praxe surrealismu a koncepcí tzv. „imaginativního umění“, ukazují autorčinu **velmi dobrou** obeznámenost s touto problematikou.

Kromě toho to bylo pro Kubinův román charakteristické spojení groteskního a vážného, snu a skutečnosti, vysokého a nízkého (groteskní scény a zdánlivé triviality vedle aluzí na filozofické kontexty, např. na Schopenhauerovu filozofii vůle), znevažování obecně platného a náhlé platnosti nicotného či absurdního, což vytváří charakter komična jako „zvratného“, nestabilního fenoménu, jak komično interpretuje Wolfgang Iser. Také v tomto aspektu se projevuje určitý, autorkou citlivě vnímaný, posun od avantgardní estetiky vznešeného, v níž avantgarda (a surrealismus meziválečného období pochopitelně rovněž), jak ukázal Lyotard, nacházela svoji logiku. Působení Kubinova románu spočívá, jak se zdá, mnohem spíše v „útku“ na kognitivní a emotivní možnosti recipientů. Název, který autorka pro svoji diplomovou práci zvolila, *Mezi snem, hrou a skutečností*, naznačuje sémantické gesto Kubinova románu: efekt celé série navzájem se popírajících opozičních vztahů, jako základní rys komična. K tomu přistupuje další důležitý rys, totiž *nejistota*, jako základní kategorie fantastična, vyvolaná konfrontací se zdánlivě nadpřirozenými událostmi, pokud jsou uplatňovány *pouze* přirozené zákony „normality“ a „zdravého rozumu“. Zde třeba podotknout, že obohacením práce by byl exkurz k systémovému popisu fantastiky jako žánru,

jak jej formuloval Tzvetan Todorov ve své studii (*Introduction à la littérature fantastique*, 1976), která patří k základním a zásadním studiím o žánru fantastična.

Po těchto úvodních dvou kapitolách, zaměřených na rekonstrukci základních pojmů umělecké teorie a praxe surrealismu ve vztahu ke Kubinovu dílu, následují tři hlavní kapitoly, věnované samotnému románu, jeho recepci a jeho vztahu k výše zmíněným kategoriím umělecké teorie a praxe surrealismu a surrealistické textuality. Důležité je, že autorka neztrácí ze zřetele pojmy jako „lucidní sen“, „vnitřní model“, „oneiroidní stav“ ad., které ve své práci diskutuje a které stále reflektuje při rozboru Kubinova románu s podnětným využitím aktuálních studií literárněvědné germanistiky, zabývajících se Kubinovou *Die andere Seite*. Úvodní část kap. 6. (*Román a surrealismus*) obsahuje velmi **nápadité** postřehy, zvláště k problematice tzv. lucidního snu; zde autorka využívá podnětů i dnes pozoruhodné, fenomenologicky orientované studie Svetozara Nevoľeho *O tak zvaných lucidních snech*. Závěrečná šestá a nejdelší kapitola celé diplomové práce je – i přes určité deficity formálního rázu – na úrovni diplomové práce **výborným exkurzem** a popisem v Kubinově románu inscenovaných modalit snu a snění; zde autorka přesvědčivě ukazuje, čím se Kubinův román skutečně přibližuje surrealistické textuálnosti: je to poetika disparátního textu jako kolážovitého aranžmá heterogenních prvků, více či méně „maskovaných“ pastiší a aluzí, stejně tak jako hybridizace textu s cílem dosáhnout produktivních „zázračných“ setkání ve službách *protosurrealistické „beauté convulsive“*.

Závěrem možno tedy shrnout, že diplomová práce Terezy F i l i n o v é, je i přes výše uvedené deficity, **výborným** výkonem, svědčím o **velmi vyspělém** stupni reflektovanosti problematiky, která tvoří jádro práce, zvláště uvážíme-li, že Kubinovo dílo, výtvarné i literární, zůstává v českém kulturním prostředí – i přes Kubinův zájem a duchovní blízkost k českému prostředí - málo reflektované. Autorka, třebaže nekomparatistka a negermanistka, prokázala velmi dobrou kompetenci v oblasti srovnávací literární vědy i intermediality. Proto považuji za zcela legitimní ohodnotit diplomovou práci Terezy Filinové, která je přínosem pro poznání Kubinova díla a zejména jeho románu *Die andere Seite* v českém kulturním prostředí, jako **výbornou (1)**.

Doc. Dr. phil. Josef Vojvodík, M.A.

V Praze dne 12. května 2006